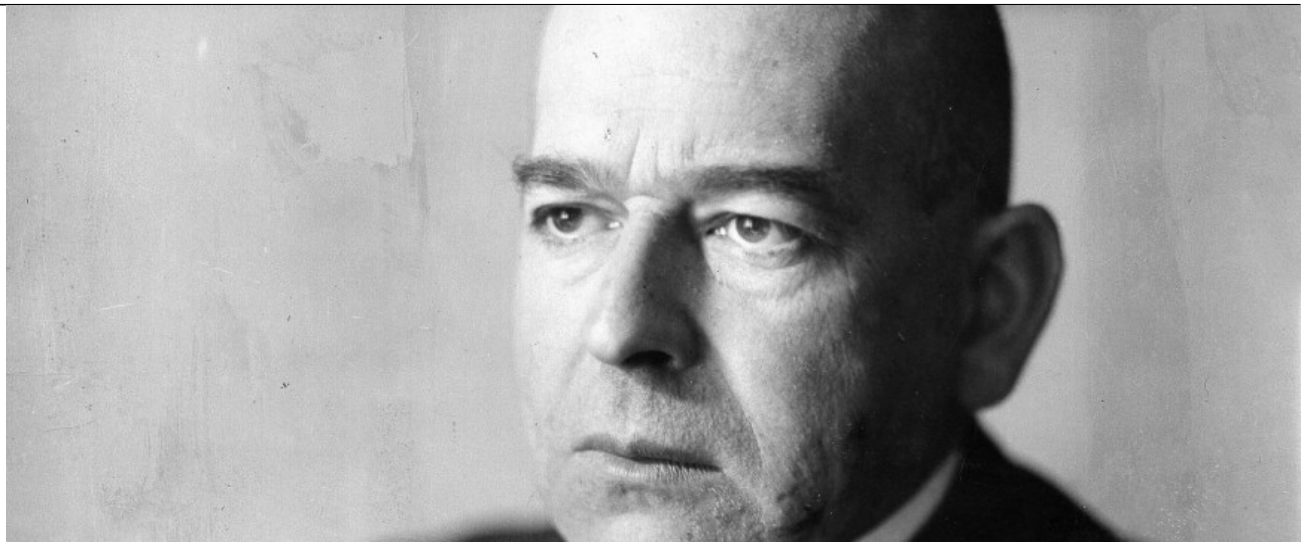

Tíz perc Oswald Spengler

2023 november 26. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása

Még nincs értékelve

Mérték

A halódó fausti világ most épp ezzel a két kultúrával áll éles ellentétben.

A jelenlegi világpolitika színpadára tekintve látjuk, hogy számos olyan konfliktusgóc van, ahol fegyveres harcok folynak, közülük mégis kiemelkedik kett?. Az egyik az orosz–ukrán háború, a másik pedig az izraeli–palesztin konfliktus. Mindkett?nek jelent?s kisugárzása van, s mindkett? az európai-nyugati civilizáció peremén bontakozott ki: az egyik keleten, a másik pedig részben keleten, részben délen. Van-e közös elem e két konfliktusban? Válaszért érdemes Oswald Spenglerhez fordulni; ? korszakos m?vében (A Nyugat alkonya teljes és végleges változata kereken száz esztend?vel ezel?tt jelent meg) figyelemre méltó észrevételeket tett az orosz és az arab világ vonatkozásában.

Mint ismeretes, Spengler felmondta az egységes világtörténelem eszméjét; úgy vélte, az emberiség történelme hatalmas kultúrák sokasága (ezzel csaknem egy évszázaddal megel?zte Samuel P. Huntington elméletét). Az egyes kultúrákat szerves képz?dményként írta le, amelyek körpályán mozognak (kultúrkörök); mozgásuk emelked? és hanyatló, megvan a maguk úgynevezett gyermek- és ifjúkora, feln?tt- és aggkora.

Felfogása szerint a nyugati (fausti) kultúra, amelyben mi is élünk, már a végs? hanyatlás korszakába lépett, pusztulása a XXI–XXII. században teljesedik be.

Vannak azonban olyan kultúrák, amelyek valamilyen oknál fogva még nem futották végig a körpályát, kifejlésük elakadt. Hamis alakzatokba rendez?dtek; ezt a jelenséget Spengler – az ásványtan szakkifejezését használva – pszeudomorfózisnak nevezi, s a következ? módon határozza meg:

Történeti pszeudomorfózisoknak hívom azokat az eseteket, amelyeknél egy idegen ?si kultúra annyira rátelepszik egy tájra, hogy a fiatalabb, amely egyébként itt otthon van, lélegzethez sem jut, és nemcsak tiszta, egyéni kifejezésformáit nem tudja kialakítani, de öntudatának teljes kibontakoztatásáig sem jut el. Mindaz, ami egy zsenge lelkület mélyéb?l a felszínre tör, az idegen élet üregeibe ömlik.

Spengler említett m?vében két történeti pszeudomorfózist elemez részletesebben, az arab és az orosz kultúrát; épp azt a kett?t, amelyekkel a jelenlegi nyugati civilizáció súlyos konfliktusban áll.

Nézzük röviden az els?t! Spengler utal arra, hogy a szület?félben lev? új arab kultúra – amelyet ? mágikus kultúrának is nevez – els? évszázadait még a hanyatló Római Birodalom keretein belül töltötte el. Önálló stílusát, saját formanyelvét ekkor még nem bonthatta ki – mert elnyomta a nyugati (római) világ –, ám m?vészetének, politikai felfogásának meghatározó elemei már ekkor világosan megjelennek: ezért nevezi – egy új térszimbolika korai példájaként – a Hadrianus által újjáépített római Pantheont a világ els? mecsetének, Diocletianus császárt pedig az els? kalifának. A Római Birodalom bukása után e kultúrára egy ideig Bizánc, majd a perzsa birodalom telepedett rá.

Az iszlám vallás kialakulása volt az alapja az alávetettségb?l való kitörésnek; az új tan elképeszt? gyorsasággal terjedt, úgy, mintha néhány évtized alatt évszázadok elmaradását akarták volna bepótolni. Ám kés?bb jött az oszmán–török hódítás, amely az arab kultúra kibontakozását továbbra is hátráltatta; a végs? elakadás pedig a gyarmatosítás formájában megjelen? nyugati-fausti civilizációnak tulajdonítható a XIX–XX. században.

És Oroszország? Spengler e kultúra zsengéit az ?sorosz moszkvai fejedelemségben pillantja meg; ennek teljes kifejl?dését szintén a fausti kultúra akadályozta meg, mégpedig két lépésben. Az els? Nagy Péter cárnak tulajdonítható; ? idegen, nyugatról átvett reformok sokaságával térítette el az orosz fejl?dést az eredend? pályájától. A petrinizmus korszaka egészen a XX. század elejéig tartott. A második pedig azon mozgalomnak tudható be, amelyet végs? soron az els? fejlesztett ki magából, újból idegen igát rakva az orosz nép nyakába: ez pedig a bolsevizmus.

(Zárójelben: az a gy?lölet, amelyet a mai Nyugat nemcsak az aktuális orosz politika, hanem az orosz kultúra iránt is mutat, korántsem újkelet?: csaknem ezeréves múltra tekint vissza, az 1054-es egyházszakadástól kezdve folyamatosan jelen volt, és id?r?l id?re újra fellobbant. Kivételt csak azok a pillanatok jelentettek, amikor Európának, a Nyugatnak szüksége volt az oroszságra, például arra, hogy felszabadítsa a kontinenst Napóleon vagy Hitler uralma alól.)

Az eddigieket összegezve és Spengler gondolatát követve megállapítható, hogy végs? soron mindkét esetben a nyugati, fausti civilizáció volt az, amely megakadályozta, hogy akár az arab, akár pedig az orosz kultúra a maga saját útján bontakozzon ki, pályáját befussa.

A Nyugat mindkét esetben a maga társadalmi és kulturális mintáit próbálta ráer?szakolni e két kultúrára –

mindhiába. Oroszország vonatkozásában elkönyvelhetünk egy harmadik próbálkozást is, a neoliberális betörést; ezt – Jelcin rövid országlásától eltekintve – az oroszság úgy rázta le magáról, mint kutya a vizet.

A jelzett okok – els?sorban a történeti pszeudomorfózis – következtében sem az arab, sem az orosz világ nem jutott még olyan végs? nyugvópontra, mint a nyugati: ellenkez?leg, mindkét kultúra lezáratlan, nyitott, egyszóval „elintézetlen”. S ez az, ami igazán aggodalomra ad okot; mert nem tudjuk, mivé válnak, mi lesz bel?lük.

A halódó fausti világ most épp ezzel a két kultúrával áll éles ellentétben. Az elmondottak alapján megállapítható, hogy a jelenlegi konfrontáció magyarázatához kevés néhány felszíni gazdasági vagy politikai tényez?; a mélyben évezredes törésvonalak húzódnak. Spengler, mint mindig, arra tanít, hogy érdemes a dolgok mélyére nézni. Mintha már száz évvel ezel?tt megsejtette volna azt, ami a nyugati civilizációnak jelenleg súlyos kihívást jelent.

De ez még nem minden. A jelenlegi nyugati – els?sorban európai – világot két halálos veszély fenyegeti: az egyik az energia, a másik a demográfia vonatkozásában. Addig, amíg Európa egy évszázaddal ezel?tt b?vében volt mind az energiahordozóknak (gazdag széntelepek), mind pedig a gyermekeknek, könnyen diktálhatott a világnak. Napjainkra viszont mindkét forrás kiapadt. S épp a fentebb említett két kultúra,

az orosz és az arab világ van Európával szemben e két tényez?t illet?en uralmi helyzetben: Oroszország az energia, az arab világ pedig a demográfia vonatkozásában. Az egyik kihívással – az energiáéval – az a baj, hogy nincs benn Európában, a másikkal pedig az, hogy az illegális, tömeges migráció formájában nagyon is benn van. Kétség nem fér hozzá, hogy az amúgy is halódófélben lév? nyugati kultúra nagyon megsínyli mindkett?t.

Ez a kultúra nem tehet arról, hogy területén nincsenek minden igényt kielégít? olaj- vagy földgázmez?k. De arról már igenis tehet, hogy a demográfia területén siralmas állapotok vannak. S ha ilyen helyzetben még azzal a hatalommal is szükségtelenül konfrontálódik, amelyik képes volt és lenne ezután is energiával ellátni, akkor ez azt jelenti, hogy nemcsak a fennmaradási ösztöneit veszítette el, hanem már a józan eszét is.

Spengler, azt illet?en, hogy elmélete mennyire helytálló, nyugodtan pihenhet.

Csejtei Dezs?

A szerz? filozófiatörténész, professor emeritus, a Professzorok Batthyány Körének tagja

Borítókép: Afrikai és európai vezet?k az Afrikai Unió és az Európai Unió képvisel?inek a G20 részeként rendezett csúcstalálkozóján az indonéziai Bali szigetén 2022. november 15-én (Fotó: AFP/Ludovic Marin)

www.magyarnemzet.hu

Ajánló